

Кожура Л.О.

к.ю.н., доцент,

професор кафедри теорії та історії права

*ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»*

ЗАКОНОДАВЧО ЗАКРІПЛЕНІ ГАРАНТІЇ ПРАВА НА ОХОРОНУ ЗДОРОВ'Я ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Базовим нормативно-правовим актом в сфері охорони здоров'я осіб з інвалідністю є Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні», в ст.6 якого визначено, що громадянин має право в судовому порядку оскаржувати рішення органів медико-соціальної експертизи про визнання чи невизнання його особою з інвалідністю [1, ст. 6], а також звертатися до суду як самостійно, так і через представника з метою оскарження рішення, дії чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень, що спричинили порушення права на охорону здоров'я особи з інвалідністю.

Законом України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення» визначено державні фінансові гарантії надання необхідних пацієнтам послуг з медичного обслуговування (медичних послуг) та лікарських засобів належної якості за рахунок коштів Державного бюджету України за програмою медичних гарантій [2].

Зокрема, даним актом передбачено наступні види гарантій, які забезпечують реалізацію права на охорону здоров'я осіб з інвалідністю:

1) затвердження програм державних гарантій медичного обслуговування осіб з інвалідністю, яка визначає перелік та обсяг медичних послуг (включаючи медичні вироби) та лікарських засобів, повну оплату надання яких пацієнтам держава гарантує за рахунок коштів Державного бюджету України згідно з тарифом, для профілактики, діагностики, лікування та реабілітації у зв'язку з хворо-

бами, травмами, отруєннями і патологічними станами, а також у зв'язку з вагітністю та пологами [1, ст.1];

2) запровадження електронної системи охорони здоров'я, тобто створення та введення в дію інформаційно-телекомунікаційної системи, що забезпечує автоматизацію ведення обліку медичних послуг та управління медичною інформацією;

3) встановлення єдиних тарифів оплати надання медичних послуг, лікарських засобів та медичних виробів.

Законом України «Про психіатричну допомогу» визначено наступні гарантії, які забезпечують право на охорону здоров'я: 1) грошову допомогу в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, особі, яка проживає разом з особою з інвалідністю I чи II групи внаслідок психічного розладу, яка за висновком лікарської комісії медичного закладу потребує постійного стороннього догляду, – на догляд за нею. Розмір зазначеної допомоги розраховується як різниця між трьома прожитковими мінімумами на кожного члена сім'ї та середньомісячним сукупним доходом сім'ї за попередні шість місяців, але не може бути більше, ніж прожитковий мінімум на одну особу в розрахунку на місяць; 2) надання соціальних послуг інвалідам та особам похилого віку, які страждають на психічні розлади, у тому числі з догляду, в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України; 3) встановлення обов'язкових квот робочих місць на підприємствах, в установах

та організаціях для працевлаштування інвалідів, які страждають на психічні розлади, в установленому законом порядку та нагляд за дотриманням цих квот [3, ст. 5].

Законом України «Про соціальні послуги» (вводиться в дію 01.01.2020) визначено поняття соціальних послуг та суб'єкти, які їх отримують, зокрема, визначено, що соціальні послуги можуть отримувати соціально незахищені категорії осіб. Одним з критеріїв, які дають можливість віднести особу до соціально незахищеної категорії осіб є ознака інвалідності. Саме тому, можемо вести мову, що особи з інвалідністю є суб'єктами-отримувачами соціальних послуг. Також даним нормативно-правовим актом встановлені державні гарантії у сфері надання соціальних послуг та демонополізації на ринку соціальних послуг, а саме: 1) отримання соціальних послуг відповідно до умов та порядку їх надання, визначених законодавством про соціальні послуги та договором про надання соціальних послуг; 2) дотримання конституційних принципів та прав осіб з інвалідністю з боку суб'єктів системи надання соціальних послуг; 3) отримання від суб'єктів системи надання соціальних послуг повної та вичерпної інформації про свої права, обов'язки, порядок і умови надання соціальних послуг у формі, доступній для сприйняття особами з будь-яким видом порушення здоров'я; 4) індивідуальний підхід, що враховує потреби кожної особи; 5) вільний вибір надавачів соціальних послуг; 6) відмову від соціальних послуг, крім випадків обов'язкового надання соціальних послуг, визначених законом; 7) конфіденційність інформації особистого характеру, що стала відома суб'єктам системи надання соціальних послуг під час реалізації положень Закону України «Про соціальні послуги»; 8) доступ до інформації, що міститься в його особовій справі як отримувача соціальних послуг; 9) повагу до приватного життя, на свободу думки та висловлювань; 10) захист своїх прав і законних інтересів, у тому числі в судовому порядку та інші [4, ст. 12].

Особливий перелік державних гарантій щодо реабілітації осіб з інвалідністю визначено в Законі України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні», зокрема щодо:

- надання визначеного переліку послуг з медичної, психолого-педагогічної, фізичної, професійної, трудової, фізкультурно-спортивної, побутової і соціальної реабілітації, технічних та інших засобів реабілітації, виробів медичного призначення, які надаються особі з інвалідністю, дитині з інвалідністю з урахуванням фактичних потреб залежно від віку, статі, виду захворювання безоплатно або на пільгових умовах [1, ст. 16];

- розробки, виробництва технічних та інших засобів реабілітації та закупівлю спеціального автотранспорту, виробів медичного призначення та забезпечення ними осіб з інвалідністю, дітей з інвалідністю для соціальної адаптації, полегшення умов праці і побуту, спілкування осіб з інвалідністю, дітей з інвалідністю, поширює інформацію про таку продукцію [1, ст. 26]. Технічними та іншими засобами реабілітації осіб з інвалідністю є: протезно-ортопедичні вироби, у тому числі ортопедичне взуття; спеціальні засоби для самообслуговування та догляду; засоби для пересування; допоміжні засоби для особистої рухомості, переміщення та підйому; меблі та оснащення; спеціальні засоби для орієнтування, спілкування та обміну інформацією; спеціальні засоби для освіти (включаючи літературу для сліпих) і зайняття трудовою діяльністю; спеціальне фізкультурно-спортивне обладнання і спорядження, спортивний інвентар [1, ст. 26]. Виробами медичного призначення є прилади, комплекси, системи обладнання, інструменти, пристрої, імплантанти, приладдя, матеріали або інші вироби, призначені для діагностики, лікування та профілактики захворювань [1, ст. 26];

- безоплатного отримання професійної освіти і пов'язане з цим обслуговування відповідно до індивідуальної програми реабілітації особи з інвалідністю. Особи з інвалідністю, діти з інвалідністю з важкими формами інва-

лідності, які потребують спеціальних умов для одержання професійної освіти, за своїм бажанням можуть навчатися у спеціальних навчальних закладах чи в навчальних закладах загального типу, де створюються відповідні умови згідно з державними соціальними нормативами, та у разі необхідності – за навчальними програмами, адаптованими для навчання осіб, які потребують корекції фізичного та/або розумового розвитку. У разі неможливості здійснювати професійну освіту осіб з інвалідністю, дітей з інвалідністю у загальних і спеціальних навчальних закладах їх навчання організовується (за їх згодою або за згодою їх законних представників) вдома за індивідуальними навчальними планами, якщо ця форма допускається змістом професійного навчання за визначеною спеціальністю [1, ст. 38].

Особливо широке коло державних гарантій щодо забезпечення реалізації права на охорону здоров'я осіб з інвалідністю визначено в Законі України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування», а саме:

1) допомога по тимчасовій непрацездатності надається застрахованій особі у формі матеріального забезпечення, яке повністю або частково компенсує втрату заробітної плати (доходу), у разі догляду за дитиною віком до трьох років або дитиною з інвалідністю віком до 18 років у разі хвороби матері або іншої особи, яка доглядає за цією дитиною. Матеріальне забезпечення виплачується у разі, якщо звернення за його призначенням надійшло не пізніше дванадцяти календарних місяців з дня встановлення інвалідності [5, ст. 32];

2) заподіяння шкоди зародку внаслідок травмування на виробництві або професійного захворювання жінки під час її вагітності, у зв'язку з чим дитина народилася з інвалідністю, прирівнюється до нещасного випадку, який трапився із застрахованим. Така дитина відповідно до медичного висновку вважається застрахованою і до 18 років або до закінчення навчання, але не більш як до досягнення нею 23 років, їй надається допомога Фонду [4, ст. 35];

3) огляд потерпілого, складання та корегування індивідуальної програми реабілітації особи з інвалідністю, в якій визначаються види реабілітаційних заходів та строки їх виконання, проводиться МСЕК за умови подання акта про нещасний випадок на виробництві, акта розслідування професійного захворювання за встановленими формами, висновку спеціалізованого медичного закладу (науково-дослідного інституту профпатології чи його відділення) про професійний характер захворювання, направлення лікувально-профілактичного закладу або роботодавця чи профспілкового органу підприємства, на якому потерпілий одержав травму чи професійне захворювання, або робочого органу виконавчої дирекції Фонду, суду чи прокуратури [4, ст. 38];

4) Фонд фінансує витрати на медичну та соціальну допомогу, у тому числі на додаткове харчування, придбання ліків, спеціальний медичний, постійний сторонній догляд, побутове обслуговування, протезування, медичну реабілітацію, санаторно-курортне лікування, придбання спеціальних засобів пересування тощо, якщо потребу в них визначено висновками МСЕК та індивідуальною програмою реабілітації особи з інвалідністю (у разі її складення) [4, ст. 42];

5) потерпілому, який став особою з інвалідністю, періодично, але не рідше одного разу на три роки, а особам з інвалідністю I групи щорічно безоплатно за медичним висновком надається путівка для санаторно-курортного лікування; у разі самостійного придбання путівки її вартість компенсує Фонд у розмірі, встановленому правлінням Фонду. Потерпілому, який став особою з інвалідністю, компенсуються також витрати на проїзд до місця лікування і назад. Особі, яка супроводжує потерпілого до місця лікування і назад (крім санаторно-курортного лікування), Фонд компенсує за наявності підтверджуючих документів (оригіналів) витрати на проїзд і житло за розмірами згідно із законодавством про службові відрядження. Особу, яка супрово-

джує на санаторно-курортне лікування особу з інвалідністю, якій за висновком МСЕК або індивідуальною програмою реабілітації особи з інвалідністю визначено потребу в супроводі, Фонд забезпечує путівкою без лікування (лише проживання та харчування) або компенсує такі витрати у разі самостійного придбання путівки. Потерпілому, який став особою з інвалідністю та використав щорічну відпустку до одержання путівки у санаторно-курортний заклад, роботодавець надає додаткову відпустку для лікування (включаючи час проїзду) із збереженням на цей час середньомісячного заробітку, який він мав до ушкодження здоров'я, або заробітку, що склався перед відпусткою (за вибором потерпілого) [4, ст. 42];

б) неповнолітній особі, яка народилася з інвалідністю внаслідок травмування на виробництві або професійного захворювання матері під час її вагітності, або особам, які стали особами з інвалідністю під час зазначених у пункті 2 частини першої статті 36 цього Закону відповідних занять або робіт, Фонд провадить щомісячні страхові виплати як особам з інвалідністю з дитинства, а після досягнення ними 18 років – у розмірі середньомісячного заробітку, що склався на території області (міста) проживання цих осіб, але не менше середньомісячного заробітку в країні на день виплати [4, ст. 42].

Наступним видом гарантій права на охорону здоров'я осіб з інвалідністю є *гарантування права судового захисту* у разі порушення свого права на охорону здоров'я рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самовря-

дування, посадових і службових осіб. Особи з інвалідністю мають оскаржити рішення, дії чи бездіяльність суб'єктів публічної адміністрації чи їх посадових осіб до суду.

Також нормами національного законодавства передбачено право осіб з інвалідністю з метою захисту свого права на охорону здоров'я звернутися до суду. Наприклад, Законом України «Основи законодавства України у сфері охорони здоров'я» визначено, що особа з інвалідністю має право на оскарження неправомірних рішень і дій працівників, закладів та органів охорони здоров'я; рішення про обмеження прав громадян, пов'язані із станом їх здоров'я; висновків щодо причин смерті особи з інвалідністю.

Законом України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю» визначена можливість в судовому порядку оскаржити результати огляду (переогляду) з метою підвищення групи інвалідності на підставі особистої заяви особи з інвалідністю або її законного представника у разі настання змін у стані здоров'я і працездатності [6, ст. 7].

Гарантіями доступу осіб з інвалідністю до правосуддя є також норми, які встановлюють статус судів і суддів. Вони забезпечують незалежність судової влади, обов'язковий характер рішень, які приймаються судами. Зазначені норми закріплені Конституцією України та Законом України «Про судоустрій і статус суддів». Ще одна важлива гарантія здійснення правосуддя – це обов'язковість судових рішень. Вона закріплена статтею 129-1 Конституції України, яка визначає, що суд ухвалює рішення іменем України. Судове рішення є обов'язковим до виконання.

Анотація

В даній науковій статті охарактеризовано зміст законодавчо закріплених гарантій права на охорону здоров'я осіб з інвалідністю.

Юридичні гарантії включають всі правові засоби, за допомогою яких відбувається реалізація і охорона прав і свобод людини і громадянина, так як тільки вони передбачають юридичну відповідальність для уповноважених суб'єктів публічної адміністрації за невиконання чи порушення прав та законних інтересів громадян, а також сприяють підвищенню гарантій реалізації прав.

Запропоновано юридичні гарантії забезпечення реалізації права на охорону здоров'я осіб з інвалідністю залежно від способу закріплення і суб'єкта, що генерує механізм реалізації права на охорону здоров'я осіб з інвалідністю можуть бути поділені на: гарантії, закріплені в Конституції України; гарантії, закріплені в законах та інших нормативно-правових актах; гарантії судового захисту; гарантії, забезпечені діяльністю Уповноваженого з прав людини; система охорони здоров'я як гарантія права на охорону здоров'я осіб з інвалідністю.

Увагу приділено державним фінансовим гарантіям надання необхідних пацієнтам послуг з медичного обслуговування (медичних послуг) та лікарських засобів належної якості за рахунок коштів Державного бюджету України за програмою медичних гарантій.

Ключові слова: право, соціальний захист населення, особи з інвалідністю, охорона здоров'я, права та свободи особи.

Kozhura L.O. The law guarantees the right to health care for people with disabilities

Summary

This scientific article describes the content of the legally established guarantees of the right to health care for persons with disabilities.

Legal guarantees include all legal means by which the realization and protection of human and civil rights and freedoms, as only they provide legal liability for authorized public administration entities for failure or violation of the rights and legitimate interests of citizens, as well as increase guarantees realization of rights.

The proposed legal guarantees to ensure the exercise of the right to health of persons with disabilities, depending on the method of consolidation and the entity that generates the mechanism for exercising the right to health of persons with disabilities can be divided into: guarantees enshrined in the Constitution of Ukraine; guarantees enshrined in laws and other regulations; guarantees of judicial protection; guarantees provided by the activities of the Commissioner for Human Rights; health care system as a guarantee of the right to health care for persons with disabilities.

Attention is paid to the state financial guarantees of providing the necessary medical services (medical services) and medicines of proper quality to patients at the expense of the State Budget of Ukraine under the program of medical guarantees.

Key words: law, social protection, persons with disabilities, health care, rights and freedoms of the person.

Список використаних джерел:

1. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 21 березня 1991 року № 875-ХІІ. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. № 21. Ст. 252.
2. Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення: Закон України від 19 жовтня 2017 року № 2168-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2018. № 5. Ст. 31.
3. Про психіатричну допомогу: Закон України від 22 лютого 2000 року № 1489-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 19. Ст. 143.
4. Про соціальні послуги : Закон України від 17 січня 2019 року № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19>.
5. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України від 23 вересня 1999 року № 1105-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 46–47. Ст. 403.
6. Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 6 жовтня 2005 року № 2961-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 2-3. Ст. 36.